

TARIX FANINI O'QITISHDA TA'LIM TIZIMIDAGI MUAMMOLAR HAMDA
ULARNING YECHIMLARI

Nasimov Axmadjon Alisherovich

Navoiy viloyati Uchquduq tumani 5-sonli maktabning tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada hozirgi kunda tarix fanini o'qitishda ta'lim tizimidagi muammolar hamda ularning yechimlari haqida so'z yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *tarix fani, ilmiy-tarixiy haqiqat, pedagog kadrlar, ta'lim tizimi, tarix o'qitish metodikasi, metodologiya.*

Аннотация: *В данной статье говорится о проблемах в системе образования и их решениях в преподавании истории на сегодняшний день.*

Ключевые слова: *историческая наука, научно-историческая правда, педагогический коллектив, система образования, методика преподавания истории, методика.*

Annotation: *This article talks about the problems in the education system and their solutions in teaching history today.*

Key words: *historical science, scientific and historical truth, teaching staff, education system, methods of teaching history, methodology.*

Bugungi kunda tarix fani sohasida ta'lim olayotgan talabalar tarixga oid asarlardan foydalanish, ularni tahlil etish kabi o'zlashtirish uslublari, ulardan foydalanish samaradorligini bilish haqidagi tarixiy tadqiqot uslublari va ilmiy-tarixiy haqiqatga erishish yo'llarini anglashi lozim.

Hozirgi vaqtda tarixchi mutaxassislarni tayyorlashda va ularning ilmiy tadqiqot malakasini shakllantirishda tarix fanining turli tadqiqot uslublari va yondashuvlari haqida yetarli bilim berish va ularning tarixiy tadqiqotlar jarayonida to'g'ri va ilmiy, tarixiylikka asoslangan xulosalarni chiqarishga yo'naltirish bugungi kun tarix o'qitishning asosiy vazifalaridan biriga aylandi. Bu borada O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti LA.Karimovning quyidagi fikrlari alohida ahamiyat kasb etadi: «Yomon tomoni shundaki, subyektiv fikr yuquvchan bo'ladi. Chuqur tahlil, mantiqqa asoslanmagan biryozlama fikr odamlarni, eng avvalo, tarix o'qituvchilarini chalg'itadi. Ular eshitganlarini haqiqat shu ekan, deb o'quvchilarga ham yetkazishadi. Faqat bahs, munozara, tahlil mevasi bo'lgan xulosalargina bizga to'g'ri yo'l ko'rsatishi mumkin.

Bugungi kunda O'zbekistonda ta'lim bosqichlari, qolaversa, ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning yo'qligi dolzarb muammoga aylanib ulgurgan. Mazkur muammoning ildizi ayni masalada yetarlicha tadqiqot ishlari olib borilmaganligi, borlari ham amaliyotga to'laqonli joriy etilmasdan qog'ozda qolib ketayotganligiga borib taqaladi. Xususan, umumta'lim maktablarida tarix darslarini

o'qitishda innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlarni qo'llashga qodir salohiyatli kadrlar har bir tuman, shahar kesimida sanoqlidir. Ushbu kadrlarning deyarli barchasi milliy ta'lim tizimi yetishtirib bergan mutaxassislar sanaladi.

Davlat tomonidan pedagog kadrlar malakasini oshirish jarayonini tizimli tashkil qilish asnosida ta'lim sifatini oshirishga urinishlar kuzatilmoqda. Biroq o'tgan vaqt mobaynida o'qituvchilar malakasini oshirish institutlari bildirilgan ishonchni oqlash o'rniga amaldagi byurokratik-korrupsion tizimning bir bo'lagiga aylanib qoldi. Qisqacha aytganda, pedagog kadrlar malakasini oshirishdan ko'zlangan maqsadga to'liq erishishning imkoni bo'lmadi.

Quyida umumta'lim muassasalari tarix o'qituvchilari faoliyati misolida buning ayrim sabablari bilan tanishib chiqamiz.

Birinchidan, o'qituvchilar malakasini oshirish jarayoniga chet eldan yoki xorijiy tajribaga ega mahalliy mutaxassislar muntazam jalb etilmadi. Bu esa MOIarning samaradorligiga ta'sir etmay qolmadi.

Ikkinchidan, MOIda o'qish mobaynida va undan keyin o'qituvchilarga foydalanish uchun tavsiya etilishi mumkin bo'lgan metodik adabiyotlar yaratilmadi. Garchi yaratilgan bo'lsada, samara bermadi.

Uchinchidan, o'qituvchilar malakasini muntazam oshirib borishga qo'shimcha tizimli yondashuvni tashkil etishdan ko'ra, ular turli keraksiz hujjatlarni to'ldirishga majbur qilindi. So'nggi yillarda Xalq ta'limi vazirligi tomonidan ushbu holatga barham berishga harakat qilindi, biroq bu hali to'la bartaraf etilmadi. Bunday fikrga kelishga asoslarimiz yetarli.

To'rtinchidan, malaka oshirish jarayonida beriladigan bilimlarni oliy ta'lim tizimiga ham joriy qilgan holda malaka oshirish institutlarining ilmiy axborot balansini sohaga oid yangicha tushuncha, g'oyalarga asoslangan vositalar, metodik manbalar bilan to'ldirib borishga mutlaqo e'tibor qaratilmayapti. Aksincha, MOI oliy ta'lim tizimi yetishtirgan sifatsiz kadrlar "malakasini oshirish"ga buyurtma qabul qiluvchi tashkilotga aylanib qolmoqda. Chunki MOIda ishlaydigan mutaxassislarning aksariyati oylar, yillar davomida birgina ma'nan eskirib ketgan ma'ruzadan foydalanib, o'qituvchilarga dars o'tib kelishmoqda. Bugun buni sir tutolmaymiz. Xullas, muammoni yuzaga keltiruvchi sabablar bisyor. Milliy va xalqaro ta'lim tajribasiga asoslangan holda ikkita yechim orqali yuqoridagi muammoni bartaraf etishga dastlabki qadamni qo'yish mumkin, degan xulosaga keldik. Quyida ular bilan tanishishingiz mumkin:

Avvalo, tarix o'qitish metodikasi yo'nalishi bo'yicha bakalavrlar tayyorlashda oliy ta'limda o'qitiladigan o'quv fanlari tarkibini tubdan qayta ko'rib chiqib, faqatgina mutaxassislik fanlarini yangicha yondashuv asosida samarali o'qitishni tashkil etgan holda o'qish muddatini to'rt yildan uch yilga qisqartirishga erishish mumkin. Bunda mutaxassislik fanlari jami o'quv fanlari tarkibining 80 foizini tashkil etishi maqsadga muvofiqdir. Qolaversa, har bir fanni o'qitishda ma'ruza mashg'ulotlari fan uchun

ajratilgan o'quv soatlarining 25 foizni, amaliy mashg'ulotlar — 25 foiz, mustaqil ta'lim — 25 foiz, pedagogik amaliyot — 25 foizini tashkil qilishi lozim.

Tarix o'qituvchilari uchun milliy metodik ta'minot manbasi yaratilishi zarur. Ular o'quv qo'llanma, xrestomatiya, elektron yoki bosma metodik vosita, veb-sayt ko'rinishida bo'lishi mumkin. Mazkur metodik ta'minot manbalaridan foydalanish oliy ta'lim muassasalarida o'qish jarayonidayoq bo'lajak mutaxassislar tomonidan o'zlashtiriladi. Keyinchalik davriylik asosida ushbu metodik ta'minot manbalari yangilab boriladi. Metodik ta'minot manbalarini yaratishda har bir ta'lim (o'qitish) metodini alohida tasnif asosida tavsiflashga e'tibor qaratilishi lozim (bu jarayon qo'shimcha tadqiqotlarni talab etadi). Chunonchi, metodlar sodda va ravon tilda muayyan misollar orqali tushuntirilishi muhim. Chunki ko'pchilikka mavhum ilmiy uslubda biror-bir misollarsiz, tavsiyalarsiz yoritilgan o'qitish metodlaridan ta'lim jarayonida foydalanish undan ko'zlangan samaraga erishishga to'sqinlik qilishi mumkin.

Ta'lim tizimini tubdan isloh qilishga ahd qilgan ekanmiz, unga noan'anaviy yondashuvlarni joriy etishdan cho'chimaslik zarurligini ta'kidlagan bo'lar edik. Zero, ta'lim tizimi taraqqiyotining bugungi darajasi kelajakda mamlakat taqdiri kimlarning qo'lida bo'lishiga ishoradir .

XX asr davomida dunyo avvalgi davrlarga nisbatan misli ko'rilmagan darajada shiddat bilan taraqqiy etdi va bu jarayonlarga eng ko'p ta'sir ko'rsatgan asosiy omil sifatida albatta ilmiy taraqqiyotni e'tirof etish mumkin. So'nggi o'n yilliklarda zamonaviy professional tarixshunoslik va ilmiy tarixiy madaniyatning yangilanib borishi jarayoni sinfiylik determinizmidan voz kechilishi va asosiy umumiy qonuniyatlarning rivojlanishi bilan amalga oshmoqda. Ayni vaqtda bu o'zgarishlar fanning o'ziga ham bevosita ta'sir ko'rsatdi, ya'ni fanning shakllanishi jarayonidagi dastlabki vaqtlarga nisbatan o'tgan asrning oxirgi yillarigacha vaqt mobaynida fanning ichki sohasidagi va fanga nisbatan yuzaga kelgan ko'plab ilmiy-falsafiy qarashlar, turli maktablarning shakllanishi tarix fani va Tarix fani metodologiyasi sohaslarida ilmiy murakkabliklarni va ayni vaqtda mukammalliklarning ham yuzaga kelishiga ta'sir ko'rsatdi. Dunyoning o'zgarib borishi va jamiyat hayotining yangilanib borishi bilan birga fan sohasida ham bir qator yangilanishlar amalga oshib bormoqda. Fan sohasidagi bir qator ilmiy-nazariy qarashlarning takomillashib va ayni vaqtda mukammallashib borishi o'z navbatida fan sohasidagi muammolarning yangicha tushunilishiga, shuningdek, fan va uning ilmiy tadqiqotlari sohasida, ayni vaqtda ilmiy tadqiqotlarning nazariy va metodologik asoslarida sifat jihatdan o'zgarishlarning yuzaga kelishiga ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa tarix fanining ham boshqa fanlar kabi taraqqiy etib borishidan dalolat beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Atadjanov Sh., Ilxomov Z., Ishquvvatov V., Allayeva N. O'zbek xonliklari tarixshunosligi. — T.: Yangi asr avlodi. 2011.
2. Davronov Z. Ilmiy ijod metodologiyasi. — T.: Iqtisod-Moliya, 2007.
3. Davronov Z. Ilmiy ijod metodologiyasi. — T.: Iqtisod-Moliya, 2007.
4. Jadidchilik: Islohot, yangilanish, mustaqillik, taraqqiyot uchun kurash. To'plam. — T.: Universitet. 1999
5. Jo'raev N. Tarix falsafasining nazariy asoslari. — T.: Ma'naviyat. 2008.